

דברים כא

(יח) כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה אֵינָנו שֹׁמֵעַ בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ וַיִּסְרוּ אֹתוֹ וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם :
(יט) וַתִּפְּשׂוּ בוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ וְהוֹצִיאוּ אֹתוֹ אֶל זִקְנֵי עִירוֹ וְאֶל שַׁעַר מְקוֹמוֹ : (כ) וְאָמְרוּ אֵל זִקְנֵי עִירוֹ בְּנֵנוּ
זֶה סוֹרֵר וּמוֹרֵה אֵינָנו שֹׁמֵעַ בְּקוֹלָנוּ זֹלָל וְסָבָא : (כא) וּרְגַמְהוּ כָּל אֲנָשֵׁי עִירוֹ בְּאֲבָנִים נִמְתּוּ וּבְעֶרְפַת הָרָע
מִקְרָבָךְ וְכָל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וַיִּרְאוּ : ס

סנהדרין ח

א. בן סורר ומורה מאימתי נעשה בן סורר ומורה? משיביא שתי שערות ועד שיקיף זקן (התחתון ולא העליון אלא שדברו חכמים בלשון נקיה) שנאמר (דברים כ"א) "כי יהיה לאיש בן" בן ולא בת, בן ולא איש, הקטן פטור שלא בא לכלל מצות :

סנהדרין ט:א

גופא, אמר רבי כרוספדאי אמר רבי שבתאי : כל ימיו של בן סורר ומורה אינו אלא שלשה חדשים בלבד - והאנן תנן : משיביא שתי שערות ועד שיקיף זקן! - הקיף זקן - אף על גב דלא מלו שלשה חדשים, מלו שלשה חדשים - אף על גב דלא הקיף.

ב. מאימתי חייב? משיאכל טרטימר בשר וישתה חצי לוג יין האיטלקי, רבי יוסי אומר מנה בשר ולוג יין. אכל בחבורת מצוה אכל בעבור החדש אכל מעשר שני בירושלם אכל נבלות וטרפות שקצים ורמשים (אכל טבל) ומעשר ראשון שלא נטלה תרומתו ומעשר שני והקדש שלא נפדו אכל דבר שהוא מצוה ודבר שהוא עבירה אכל כל מאכל ולא אכל בשר שתה כל משקה ולא שתה יין אינו נעשה בן סורר ומורה עד שיאכל בשר וישתה יין שנאמר (דברים כ"א) זולל וסובא ואף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר (משלי כ"ג) אל תהי בסובאי יין בזוללי בשר למו :

ג. גנב משל אביו ואכל ברשות אביו משל אחרים ואכל ברשות אחרים משל אחרים ואכל ברשות אביו אינו נעשה בן סורר ומורה עד שיגנוב משל אביו ויאכל ברשות אחרים רבי יוסי בר רבי יהודה אומר עד שיגנוב משל אביו ומשל אמו :

ד. היה אביו רוצה ואמו אינה רוצה אביו אינו רוצה ואמו רוצה אינו נעשה בן סורר ומורה עד שיהו שניהם רוצים, רבי יהודה אומר אם לא היתה אמו ראויה לאביו אינו נעשה בן סורר ומורה

סנהדרין עא:א

רבי יהודה אומר : אם לא היתה אמו שוה לאביו בקול ובמראה ובקומה אינו נעשה בן סורר ומורה. מאי טעמא - דאמר קרא : איננו שמע בקלנו מדקול בעינן שוין - מראה וקומה נמי בעינן שוין.

היה אחד מהם גידם או חגר או אלם או סומא או חרש אינו נעשה בן סורר ומורה שנאמר (דברים כ"א) "ותפשו בו אביו ואמו" : ולא גדמין, "והוציאו אותנו" : ולא חגרין, "ואמרו" : ולא אלמין, "בננו זה" : ולא סומין, "איננו שומע בקולנו" : ולא חרשין. מתרין בו בפני שלשה ומלקין אותו חזר וקלקל נדון בעשרים ושלשה ואינו נסקל עד שיהו שם שלשה הראשונים שנאמר (דברים כ"א) בננו זה זהו שלקה בפניהם ברח עד שלא נגמר דינו ואחר כך הקיף זקן התחתון פטור ואם משנגמר דינו ברח ואחר כך הקיף זקן התחתון חייב :

ה. בן סורר ומורה נדון על שם סופו ימות זכאי ואל ימות חייב שמיתתן של רשעים הנאה להן והנאה לעולם ...

סנהדרין עא:א

בן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות, ולמה נכתב - דרוש וקבל שכר ... אמר רבי יונתן : אני ראיתיו, וישבתי על קברו. ... עיר הנדחת לא היתה ולא עתידה להיות ולמה נכתבה - דרוש וקבל שכר. אמר רבי יונתן : אני ראיתיה, וישבתי על תילה.

רבי עקיבא איגר מסכת סנהדרין דף עא עמוד א

שם וישבתי על קברו. עיי ש"ע י"ד רס"י חסד.

ש"ע יו"ד חסד

קבר של בנין, אסור בהנאה ; אבל קרקע עולם של קבר, אינו נאסר. הגה : וי"א דהקרקע שלקחו מן הקבר וחזרו ונתנו עליו, דהוי תלוש ולבסוף חברו, אסור בהנאה (טור בשם הר"ר ישעיה). ויש אוסרין עוד לישב על האבן שנתנינו על הקבר למצבה (גם זו בשמו וכ"כ הגהות אשיר"י בשם אור זרוע פרק אלו מגלחין). ויש חולקים ומתירים (טור בשם הרא"ש). ...

~ לימוד ומעשה ~

תלמוד בבלי מסכת קידושין דף מ עמוד ב

וכבר היה רבי טרפון וזקנים מסובין בעלית בית נתזה בלוד, נשאלה שאילה זו בפניהם: תלמוד גדול או מעשה גדול? נענה רבי טרפון ואמר: מעשה גדול, נענה ר"ע ואמר: תלמוד גדול, נענו כולם ואמרו: תלמוד גדול, שהתלמוד מביא לידי מעשה. ...

מחלוקת: ר' יהודה הלוי, חסדאי קרשקש, יוסף אלבו נגד רמב"ם, ר' תם

~ לימוד לשמה (ניתוח של ר' לם) ~

אבות ו:א

... רבי מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה ולא עוד אלא שכל העולם כולו כדי הוא לו נקרא ריע אהוב אוהב את המקום אוהב את הבריות משמח את המקום משמח את הבריות ומלבשתו ענוה ויראה ומכשרתו להיות צדיק וחסיד וישר ונאמן ומרחקתו מן החטא ומקרבתו לידי זכות ונהנין ממנה עצה ותושיה בינה וגבורה שנאמר לי עצה ותושיה אני בינה לי גבורה ונותנת לו מלכות וממשלה וחקור דין ומגלין לו רזי תורה ונעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק והוי צנוע וארך רוח ומוחל על עלבונו ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים:

(1) לימוד ע"מ לעשות - פוקציונלי

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף יז עמוד א

מרגלא בפומיה דרבא - תכלית חכמה: תשובה ומעשים טובים; שלא יהא אדם קורא ושונה ו[אז] בועט באביו ובאמו וברבו ובמי שהוא גדול ממנו בחכמה ובמנין, שנאמר: +תהלים קי"א+ ראשית חכמה יראת ה' שכל טוב לכל עושיהם. לעושים [ללומדיהם - מהרש"א] לא נאמר אלא לעושיהם - לעושים לשמה, ולא לעושים שלא לשמה. וכל העושה שלא לשמה נוח לו שלא נברא.

(2) לימוד כמעשה אדוק

(א) לשם שמיים

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ה עמוד ב

חזייה דהוה קא בכי רבי אלעזר. אמר ליה: אמאי קא בכית? אי משום תורה דלא אפשר [הרבית] - שנינו: אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים!

(ב) אהבה

רמב"ם על משנה מסכת מכות פרק ג משנה טז

[יז] מיסודות האמונה בתורה שאם קיים האדם מצוה משלש עשרה ושש מאות מצות כראוי וכהוגן ולא שתף עמה מטרה ממטרות העולם הזה כלל, אלא עשאה לשמה מאהבה ...

(ג) תיקון עולמות

זהר חדש - תיקונים כרך ב דף סג עמוד א

ולית מאן דישתדל באורייתא לסלקא בה שכינתא מן גלותא וליחדא לה עם בעלה [בגין] דאינון אטימין דעינין סתימין דלבא. ובגין דא קלא נפק בכל ליליא כד נחית קב"ה בגנתא דעדן דסלקין נשמתין קמיה והווא קלא אמר קרא דכתיב [ישעי מ] קול אומר קרא. זיל ואימא לון דישתדלון באורייתא לחברא שכינתא עם קב"ה כגוונא דדוד דאמר אם אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה עד אמצא מקום להי [תלים קלב] ואיהו הוה משתדל באורייתא לחברא אימא דאיתמר בה ואל תטוש תורת אמן [משלי א] עם בעלה.

(ד) דביקות

תורת חיים מסכת סנהדרין דף עא עמוד א (נ. 1632, בליז)

ולמה נכתבה דרוש וקבל שכר. לכאורה תימה כיון דתכלית הש"ס מה שמביא לידי מעשה אם כן מה תועלת יש ללמוד דבר דלא שיך ביה מעשה?! ולא קושיא היא לפי שאין לך [קוץ] קון בתורה ואין לך מצוה שאין לה סוד בעצמותו יתברך שנאמר אלהים הבין דרכה והוא ידע את מקומה, מקומה היינו יסודה ומקורה בעצמיותו יתברך, וכל העוסק בתורה אע"ג שאינו עושה הרי הוא עוסק בכבוד קדושתו ומדבק שכלו בו יתברך.

(3) לימוד ע"מ ללמוד - קוגנטיבי

נפש החיים (ד:ב-ג), ר' חיים מוולוז'ין (1749-1821)

ענין עסק התורה לשמה, האמת הברור, כי לשמה אין פירושו דביקות כמו שסוברים עתה רוב העולם ... אבל האמת כי ענין "לשמה" פירוש, לשם התורה, והענין כמו שפירש הרא"ש ז"ל על מאמר רבי אליעזר ברבי צדוק (נדריים ס"ב) "עשה דברים לשם פעלך" – לשמו של הקב"ה שפעל הכל למענהו, "ודבר בהן לשמן", כל דבורך ומשאך בדברי תורה יהיה לשם התורה, כגון לידע ולהבין, ולהוסיף לקח ופילפול, ולא לקנטר ולהתגאות, עכ"ל.

Livio (Golden Ratio, p.63) [emphasis added]

The Greek excellence in mathematics was largely a direct consequence of their passion for knowledge for its own sake, rather than *merely* for practical purposes.

JJ. Thomson, Physics, Cambridge University, Discovered Electron in 1897

To the electron -- may it never be of any use to anybody!

רמב"ן דברים פרק כא פסוק יח

... וזה טעם וכל ישראל ישמעו ויראו - כי לא הומת בגודל חטאו, אלא ליסר בו את הרבים ושלא יהיה תקלה לאחרים: וכן דרך הכתוב שיזהיר כן כאשר ימיתו לגדר כדי שתהיה במיתתם תקנה לאחרים,

ספר מורה הנבוכים חלק ג פרק נד

... וזכרו החכמים ז"ל ג"כ שהאדם נתבע בידיעת התורה תחלה, ואח"כ הוא נתבע בחכמה, ואח"כ הוא נתבע במה שראוי עליו מתלמודה של תורה, ר"ל להוציא ממנו מה שראוי לעשות, וכן ראוי שיהיה הסדר, שיודעו הדעות ההם תחלה ע"ד קבלה, ואח"כ יתבארו במופת, ואח"כ ידוקדקו המעשים המטיבים דרכי האדם ...

... והמין הרביעי הוא השלמות האנושי האמתי, והוא כשיגיעו לאדם המעלות השכליות, ר"ל ציור המושכלות ללמוד מהם דעות אמיתיות באלהיות, וזאת היא התכלית האחרונה, והיא משלמת האדם שלמות אמתי, והיא לו לבדו, ובעבורה יזכה לקיימות הנצחי, ובמה האדם אדם.

~ לימוד ~

רמב"ם ת"ת א

הלכה ח: כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה בין עני בין עשיר בין שלם בגופו בין בעל יסורין בין בחור בין שהיה זקן גדול שתשש כמו ... הלכה י: עד אימתי חייב ללמוד תורה? עד יום מותו, שנאמר ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך, וכל זמן שלא יעסוק בלימוד הוא שוכח.

רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ג הלכה ג

אין לך מצוה בכל המצות כולן שהיא שקולה כנגד תלמוד תורה אלא תלמוד תורה כנגד כל המצות כולן שהתלמוד מביא לידי מעשה, לפיכך התלמוד קודם למעשה בכל מקום.

רש"י דברים פרק כא פסוק יח

ויסרו אותו - מתרין בו בפני שלשה ומלקין אותו. בן סורר ומורה אינו חייב, עד שיגנוב ויאכל תרטימר בשר וישתה חצי לוג יין. שנאמר (פסוק כ) זולל וסובא, ונאמר (משלי כג, כ) אל תהי בסובאי יין בזוללי בשר למו. ובן סורר ומורה נהרג על שם סופו, הגיעה תורה לסוף דעתו, סוף שמכלה ממון אביו ומבקש לימודו ואינו מוצא, ועומד בפרשת דרכים ומלסטם את הבריות, אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב:

אבות ב: יד

[יג] רבי אלעזר אומר הוי שקוד לתלמוד תורה ודע מה שתשיב לאפיקורוס ודע לפני מי אתה עמל ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך:

אבות ד: יד

[טו] רבי נהוראי אומר הוי גולה למקום תורה ואל תאמר שהיא תבוא אחרוך שחבירך יקיימוה בידך ואל בינתך אל תשען:

עבודה זרה לה: ב

דרש רב נחמן בריה דרב חסדא, מאי דכתיב: + שיר השירים א + לריח שמניך טובים, למה ת"ח דומה? לצלוחית של פלייטין, מגולה ריחה נודף, מכוסה אין ריחה נודף; ולא עוד, אלא דברים שמכוסין ממנו מתגלין לו, שנאמר: + שיר השירים א + עלמות אהבוך, קרי ביה עלומות; ולא עוד, אלא שמלאך המות אהבו, שנא': עלמות אהבוך, קרי ביה על מות; ולא עוד, אלא שנחל שני עלומות, אחד העוה"ז ואחד העוה"ב, שנא': עלמות, קרי ביה עלומות.

תורת חיים מסכת סנהדרין דף עא עמוד א (נ. 1632, בלז)

ולמה נכתבה דרוש וקבל שכר. לכאורה תימה כיון דתכלית הש"ס מה שמביא לידי מעשה אם כן מה תועלת יש ללמוד דבר דלא שייך ביה מעשה?! ולא קושיא היא לפי שאין לך [קוץ] קוץ בתורה ואין לך מצוה שאין לה סוד בעצמותו יתברך שנאמר אלהים הבין דרכה והוא ידע את מקומה, מקומה היינו יסודה ומקורה בעצמותו יתברך, וכל העוסק בתורה אע"ג שאינו עושה הרי הוא עוסק בכבוד קדושתו ומדבק שכלו בו יתברך. והיינו הא דאיתא בפרק רבי עקיבא בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת רבש"ע חמדה גנוזה מששת ימי בראשית אתה מבקש ליתנה לבשר ודם תנה הודך על השמים והשיב להן משה מה כתיב בה זכור את יום השבת כלום אתם עושין מלאכה לא תשא כלום יש משא ומתן ביניכם וכו' ובמדרש שוחר טוב הזכיר נמי זבין ומצורעין נידה ויולדת ואיתא התם כי בשעה שעשו ישראל את העגל שמחו מלאכי השרת אמרו עתה תחזור התורה אלינו ולכאורה תימה מאי סלקא דעתיהו דמלאכי השרת וכי לא הוי ידעי דאינהו לא שייכי בעשיית המצות ונ"ל כדפי' דתרתיו גווי איתא בתורה עשייה ושמיעה דהיינו שמשגיגין על ידו כבודו וקדושתו יתברך ועלה על דעת המלאכים דבשמיעה לחודא סגי ועדיף ליה

יתברך שיתנה להן כיון שהן רוחני ויש להן כח להשיג על ידה כבודו יתברך טפי מישראל שהן ב"ו. והשיב להן וכי יש ביניכם זבין ומצורעין כו' **דתרתי ודאי עדיף**. וכן משמע במדרש רבה במגילת אסתר בשעה שנהנו ישראל מסעודת אחשוורוש עמד שטן והלשין אמר לפניו יתברך עד מתי תדבק באומה זו אבד אותן מן העולם א"ל ותורה מה תהא עליה אמר לפניו רבש"ע תסתפק בעליונים וגם הוה דעתו של הקב"ה למחות את ישראל וכו' מדלא קאמר תנה אותה לעליונים ונקט תסתפק בעליונים משמע דהכי קאמר ליה דמעיקרא לא נתת התורה לעליונים משום דלא היית מסתפק בהן כיון דלא שייך בהו עשייה אלא שמיעה לחודא עתה שאין ישראל מקיימין אותה תסתפק בעליונים בשמיעה לחודא.

Plato, Apology, Socrates' Defense

Men of Athens, I honor and love you; but I shall obey God rather than you, and while I have life and strength I shall never cease from the practice and teaching of philosophy, exhorting anyone whom I meet after my manner, and convincing him, saying: O my friend, why do you who are a citizen of the great and mighty and wise city of Athens, care so much about laying up the greatest amount of money and honor and reputation, and so little about wisdom and truth and the greatest improvement of the soul, which you never regard or heed at all? Are you not ashamed of this?

Plato, The Republic, Book IX

Then we may begin by assuming that there are three classes of men --lovers of wisdom, lovers of honour, lovers of gain? ...

Is any better than experience and wisdom and reason?

There cannot be a better, he said.

Then, I said, reflect. Of the three individuals, which has the greatest experience of all the pleasures which we enumerated? Has the lover of gain, in learning the nature of essential truth, greater experience of the pleasure of knowledge than the philosopher has of the pleasure of gain?

The philosopher, he replied, has greatly the advantage; for he has of necessity always known the taste of the other pleasures from his childhood upwards: but the lover of gain in all his experience has not of necessity tasted --or, I should rather say, even had he desired, could hardly have tasted --the sweetness of learning and knowing truth.

Then the lover of wisdom has a great advantage over the lover of gain, for he has a double experience?

Yes, very great.

Again, has he greater experience of the pleasures of honour, or the lover of honour of the pleasures of wisdom?

Nay, he said, all three are honoured in proportion as they attain their object; for the rich man and the brave man and the wise man alike have their crowd of admirers, and as they all receive honour they all have experience of the pleasures of honour; but the delight which is to be found in the knowledge of true being is known to the philosopher only.

... But that perfect happiness is a contemplative activity will appear from the following consideration as well. We assume the gods to be above all other beings blessed and happy; but what sort of actions must we assign to them? Acts of justice? Will not the gods seem absurd if they make contracts and return deposits, and so on? Acts of a brave man, then, confronting dangers and running risks because it is noble to do so? Or liberal acts? To whom will they give? It will be strange if they are really to have money or anything of the kind. And what would their temperate acts be? Is not such praise tasteless, since they have no bad appetites? If we were to run through them all, the circumstances of action would be found trivial and unworthy of gods. Still, every one supposes that they live and therefore that they are active; we cannot suppose them to sleep like Endymion. Now if you take away from a living being action, and still more production, what is left but contemplation? Therefore the activity of God, which surpasses all others in blessedness, must be contemplative; and of human activities, therefore, that which is most akin to this must be most of the nature of happiness.

...Now he who exercises his reason and cultivates it seems to be both in the best state of mind and most dear to the gods. For if the gods have any care for human affairs, as they are thought to have, it would be reasonable both that they should delight in that which was best and most akin to them (i.e. reason) and that they should reward those who love and honour this most, as caring for the things that are dear to them and acting both rightly and nobly. ...

Victor Frankl, Man's Search for Meaning, p.133

[M]an is responsible and must actualize the potential meaning of his life. ... The more one forgets himself – by giving himself to a cause to serve or a person to love – the more human he is and the more he actualizes himself. What is called self-actualization is not an attainable aim at all, for the simple reason that the more one would strive for it, the more he would miss it. In other words, self-actualization is only possible as a side effect of self-transcendence.